

руйнування природи);

2. Зміна характеру технологій;

3. Раціональне використання природи.

Все вищесказане сприяє не тільки набуттю учнями окремих екологічних знань, але і дозволяє уже в молодшому шкільному віці ціленаправлено формувати у дітей екологічну карту світу.

Таким чином, пріоритети початкової екологічної освіти спрямовані на становлення емоційно – ціннісної сфери взаємовідносин дитини з природою, формування інтересу до екологічних проблем та розвиток естетичного і морально – етичного ставлення до природних об'єктів, які узгоджуються із становленням загально – пізнавальних та навчальних процесів, сенсорних еталонів та ціннісних орієнтацій.

ПИТАННЯ „ЕТИКИ ЖИТТЯ” В СВИТОГЛЯДІ ПІЗНЬОПАЛЕОЛІТИЧНОЇ ЛЮДИНИ

*Закалюжний В.М., Лядський І.К.
Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка*

На початкових стадіях свого існування людина мало чим відрізнялася від інших тварин, тому повністю ототожнювала себе з навколишньою природою, оточуючим тваринним світом. З цього випливає і повага людей до інших живих істот, яка інколи переходила до поклоніння та обожнювання, що свідчить про великий вплив тварин на кроманьйонців.

До характеристики стосунків між давньою людиною і тваринами доречно вжити вислів Ч. Дарвіна: „Якщо дати простір нашим припущенням, то тварини – наші брати по болю, хворобам, стражданням, голоду та смерті, наші соратники у найважчій праці, наші друзі у задоволеннях – усі вони, можливо, походять від єдиного, загального з нами предка...” Можливо так само вважали і кроманьйонці [7].

Суспільство мисливців на мамонтів належить до найбільш загадкових, оскільки важко піддається реконструкції. Однак більш як сторічні розкопки стоянок з кістками мамонтів у Східній та Центральній Європі, а також зусилля різних учених в осмисленні їх результатів наблизили нас до розуміння способу життя прильодовикових мисливців на мамонтів. Особливе наукове значення мають повністю досліджені українськими археологами (насамперед І.Г. Шовкоплясом та І.Г. Підоплічком) общинні поселення, в яких житла були побудовані з мамонтових кісток – Мізин, Добранічівка, Межиріч, Радомишль [1, 4, 5, 8].

Рівноважна модель „хижак – жертва” непридатна для вюрмських екосистем, оскільки вони відчули на собі все різноманіття антропо-, біо- і кліматогенних потрясінь. Людина вже знаходилась на вершині трофічної піраміди і стала хижаком, який вийшов із під контролю інших хижаків – домінантів.

Загінні полювання мали найбільший ефект. Первісна орда мисливців, як правило, гнала стадо мамонтів по рівнині до скельних урвищ, гли-

боких ярів, в трясовину, на німецький лід. Загонщики створювали паніку факелами, криками або вогнем степової пожежі. Внаслідок таких «полювань» гинули десятки і сотні особин тварин. Нерідко первісні мисливці неспроможні були використати загиблих тварин. Ось так і утворювались масові «кладовища». Свідченням цього служать масові «кладовища» мамонтів біля Пшедмостя (Чехія), Вовча Грива – в Барабинському степу (біля Новосибірська), в кожному з яких захоронено залишки понад 1000 особин цих тварин [3, 8, 9].

Появу тотемізму, а потім і більш розвинутої релігії, можна пов'язати з тим, що давні люди ототожнювали себе з тваринами, інколи, навіть, підносячи останніх над собою в системі світу. Усі сфери життя первісних мисливців були зумовлені поведінкою об'єкта полювання. Наприклад, провідна роль бізона у життєзабезпеченні степових мисливських суспільств зумовила постання його культу. Так, на стоянці Анетівка II на Південному Бузі розкопано скупчення пофарбованих червоною вохрою черепів бізона [2, 4, 6, 10, 11].

Розвиток мисливської діяльності призвів не тільки до усвідомлення того, що всі без винятку тварини, що належать до одного виду, не дивлячись на всі існуючі між ними відмінності, мають багато спільного, являються в певному відношенні тотожними один одному, але і до появи впевненості у відсутності різкої границі між людьми і тваринами, до виникнення віри в перевернутість.

На думку багатьох дослідників, серед пристосувань до полювання було і мисливське маскування, що потребувало, по-перше, перевдягнення мисливця у тварину та, по-друге, імітацію поведінки та рухів тварини. Прикладом цього можуть виступати бушмени, які перевдягаються в ту тварину, на яку вони збираються полювати, та повністю імітують її поведінку і рухи [10, 12].

Імітація рухів тварин отримала тим більший розвиток, що воно було важливим засобом надбання, передачі та накопичення мисливського досвіду. Наслідуючи рухи тварини, мисливець краще засвоював деталі поведінки тварини.

Поступово повторюючись повсякденне перевтілення мисливця в тварину шляхом одягнення шкіри звіра та наслідування його рухів, а потім повернення до свого колишнього вигляду шляхом скидання шкіри та припинення імітації його дій, ймовірно, призводило до появи віри у перевернутість, впевненості, що між людиною і твариною немає принципової різниці. Відношення до тварин було відповідне людським уявленням про них.

Досвід, без котрого не могло бути успішним полювання, міг бути надбаний лише в процесі практичної діяльності багатьох поколінь первісних мисливців. Якщо би пращури займалися полюванням в рівному ступені на декількох видів тварин, то накопичення досвіду йшло б у край повільно. Швидко накопичення досвіду і збільшення продуктивності полювання могло відбуватися лише за умов певної спеціалізації мисливської діяльності первісних сімей [6, 10].

Умови життя кроманьйонців, що особливо мешкали в прильодовиковій зоні, склалися так, що окрема сім'я не могла існувати як самостійна соціально-економічна організація. Здобич крупного звіра, проведення облавних полювань, споруда ловецьких ям, доставка мисливських трофеїв, в тому числі і розчленованих туш мамонтів за допомогою, ймовірно, волокуш, будівництво зимового житла і інші види трудомістких господарських робіт вимагали кооперації, зусиль всієї родової общини.

Таким чином, в пізньому палеоліті економічний стан суспільств, що освоїли велику частину Європи, був досить стійким, і полювання, особливо на мамонта, забезпечувало життєдіяльність колективів. При таких, загалом сприятливих, обставинах населення чисельно збільшувалося, створювалися кращі можливості для збереження нащадків та передачі їм мисливського досвіду [6, 10].

Отже, хоча людина і винищувала багато представників різних видів тварин, ці дії були продиктовані лише бажанням прогодувати себе та своїх рідних, і у цьому первісні люди знаходяться на багато вище в плані моральності, ніж сучасні мисливці, які полюють задля розваги.

Література

1. Верещагин Н.К. Почему вымерли мамонты? – Л.: Наука, 1979. – 196 с.
2. Гуцин А.С. Происхождение искусства. – М. – Л., 1937. – С. 94 – 96.
3. Закалюжний В.М., Лядський І.К., Мареха І., Останець О. До некомпенсованих вюрмських вимирань деяких крупних ссавців // Всеукр. наук.-метод. конфер. «Людина та навколишнє середовище». – Зб. «Сьомі Каришинські читання». – Полтава, 2000. – С. 107 – 111.
4. Залізняк Л.Л. Первісна історія України: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1999. – 263 с.
5. История Украинской ССР. Первобытнообщинный строй – до второй половины XIII в. – К.: Наукова думка, 1981. – Т.1. – 495с.
6. Куцепал С.В., Закалюжний В.М., Лядський І.К. Роль теріофауни верхнього плейстоцену у формуванні релігійного світогляду кроманьйонців // Мат. Всеукр. студ. наук.-практ. конф. „Біологія та проблеми захисту генофонду домашніх та декоративних тварин”. – Полтава: АСМІ, 2005. – С. 11 – 17.
7. Николов Т.Г. Долгий путь жизни: Пер. с болг. – М.: Мир, 1986. – 167 с.
8. Пидопличко И.Г. Позднепалеолитические жилища из костей мамонта на Украине. – К.: Наукова думка, 1969. – 154с.
9. Пучков П.В. Некомпенсированные вымирания в плейстоцене: предполагаемый механизм кризиса. – К., 1989. – 60 с.(Препринт АН УССР Ин-т зоологии).
10. Семенов Ю.И. Как возникло человечество. – М.: Наука, 1966. – С. 322 – 379.
11. Серебряный Л.Р. Древнее оледенение и жизнь – М.: Наука, 1980. – 128с

12. Элленбергер В. Трагический конец бушменов. – М., 1956. – С. 144 – 145.

БІОЕТИКА ТА ЕТНІЧНО-МОВНІ ПРОБЛЕМИ

*Зінько В.М., Огірко О.В., Андрушко В.Т.
Львівська національна академія ветеринарної медицини
імені С.З. Гжицького*

В нашій добі етнічні проблеми не беруться під належну увагу, хоча вони існують та ще більш актуальні як попередніми віками. Зв'язок біоетики з етнологією полягає у тому, що живуть не тільки особи, що втішаються даром життя, але й родини, народи з усіма їхніми життєвими проблемами і прикметами.

Оскільки мова має щось спільного з життям, то належить до сфери біоетики. Біоетика стоїть на сторожі фізичного життя, але ним самим не можемо обмежуватися, а слід розглядати й життя спільне, громадське, культурне й мовне. І так як злочин проти життя – його вбивати, так і не менший злочин – намагання вбивати чиюсь культуру, перед усім мову, яка є речником даної специфічної культури та релігійності.

Є різні атентати проти мови та культури, які дані мови репрезентують, наприклад, деякі з них:

1. Звуження мовних біоетичних просторів. На це маємо промовистий приклад з часів після другої світової війни. Чимало переміщених осіб, які не мали бажання вертатися на свою корінну батьківщину, поселилися по інших країнах. Коли діти емігрантів почали нехтувати батьківською і материнською мовою, у чому, нажаль, помагала місцева публічна опінія та натиск у школах і на праці, то їхні батьки жалкували, що їх народили. Не один батько почув від своїх нащадків у Німеччині: „Fafluchter Ausländer” (проклятий чужинець). На це, нажаль, усякі „ліберальні уряди” не звертають уваги, а навіть помагають на такі антибіоетичні заходи.

2. Батьки передають дітям не тільки тіло та соматичні атавістичні якості, але й свого духа та й культурні скарби такі, як мову, віру, культуру. Таке духовне передавання приходить дуже важко чинити, бо ведеться систематичне „полоскання мізків”, щоб вбити такі зовсім природні вимоги передати наступному поколінню свої вищі, духовні скарби та надбання.

3. Ще куди гірше діється з релігійним біоетичним чинником. Можна було ще зрозуміти, коли не було власної самостійності та й незалежності, але нині свобода і в Конституції згадується Бога, та не допускають релігію до шкіл і дозволяють на шкідливі псевдорелігійні рухи (Свідки Єгови, езотерика, тощо). Знаймо, що релігія зобов'язує не тільки поодинокі особи, але й цілість цих осіб – народи й держави. Сьогоднішня державна політика дуже несправедливо ставиться до релігійних біоетичних питань.

4. Куди гірше поведуться в нашій добі й краю з живим мовним питанням. Колись були „валувеські” та „емські” укази, згодом прийшло ра-